

מעשה בכרטיסים, בסעודה – וב"שערוריה עתונאית"

דב גנחובסקי

הלשון בעצמה עוד איננה מספקת את כל דרישותיה החדשות. עוד טרם הספיקה לרכוש את הגמישות ואת עושר המלים הדרושות לשפה אשר צריכה למלא את הצרכים השונים והסבוכים של החיים החדשים והמחשבה החדשה, למען היותה האמצעי ללמוד מקצעות טכניים ומדעיים. על התפתחות הלשון העברית והפצתה תהיה לאוניברסיטה העברית השפעה גדולה.

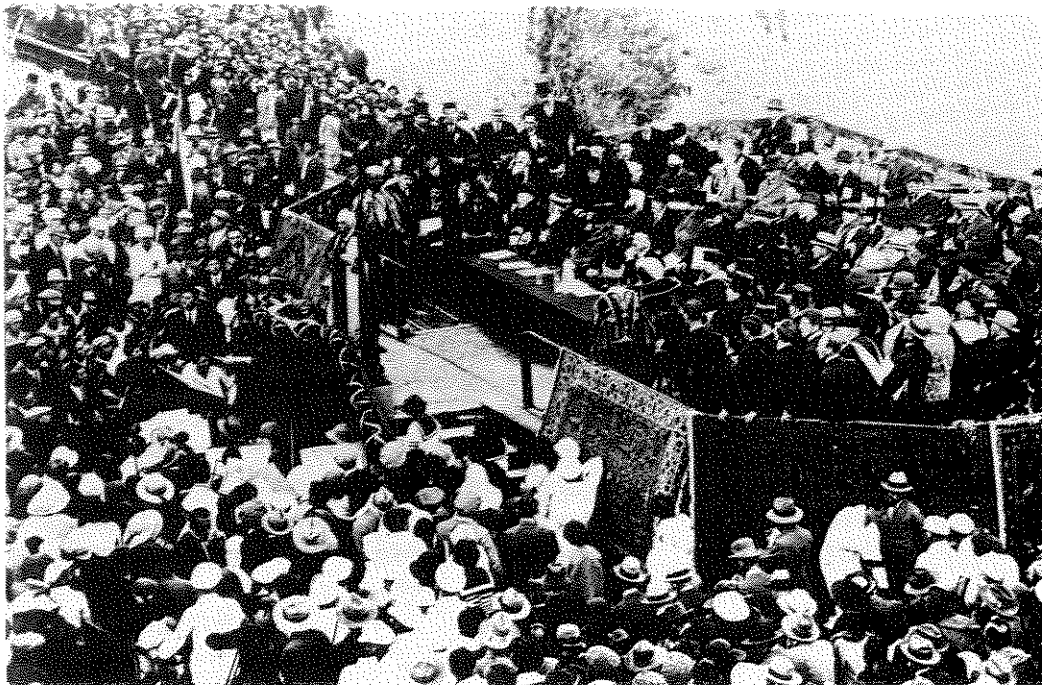
זה לא היה עניין של מה בכך. עובדה היא שהאוניברסיטה העברית ציינה באותו ספר כי במכון שלה למדעי היהדות – "שפת הלימודים היא עברית". היא לא עשתה זאת לגבי המכונים האחרים.

"האוניברסיטה העברית בירושלים" נפתחה רשמית ביום רביעי, ז' בניסן תרפ"ה, 1 באפריל 1925. שמו של המוסד החדש היה נתון בוויכוח. הצירוף של "אוניברסיטה" ו"עברית" לא נראה כל כך לכמה מאנשיה. היו על כן שקראו למוסד "מכללה", והיה אף מרצה אחד שטען כי "תרגום המלה אוניברסיטה זה ממש כוללה". נשמע מעניין – "הכוללה העברית". האוניברסיטה הקפידה אז לכתוב "ירושלים" בכתוב חסר. המעבר ל"ירושלים" היה הדרגתי, ולא הושלם אלא בסוף שנות ה-30. כך או כך, כאשר ב-1 באפריל 1925 התכנסו בשעה 3 אחרי הצהריים בהר הצופים ההמונים לטקס "חגיגת הפתיחה של האוניברסיטה" כבר היתה האוניברסיטה בבחינת עובדה. בהמון – עוד נגיע למספרים – היו מוזמנים שבידיהם הזמנות וכרטיסי כניסה כדת, ומכובדי מכובדים שביניהם גם זכו בכרטיס מיוחד שיצא לכבוד המאורע, ואף הוא, ככרטיסי הכניסה, הודפס בשלוש שפות – בעברית, באנגלית ובערבית. ההזמנות היו חד לשוניות, ונשלחו לאיש איש כלשונו. כרטיסי הכניסה הלבנים היו לשורות הישיבה הראשונות, הירוקים לשורות האחוריות, הכחולים לעמידה.

ביום פתיחת האוניברסיטה כבר פעלו בה כמה מכוני מחקר ולימוד. המכון למדעי היהדות נפתח רשמית כמה חודשים קודם לכן, בחנוכה תרפ"ה. פרופ' א. פודור, מנהל המכון לכימיה שברך בפתיחת המכון, אמר בבדיחות הדעת: "הנני שמח מאד לראות את פתיחת המכון למדעי היהדות באולם הזה. זוהי אפשר הפעם הראשונה בתולדות האוניברסיטאות בעולם, שמכון למדעי הרוח יחפש וימצא לו מפלט, תחת צל קורת מכון למדעי הטבע. אני חושב, שעובדה זו היא סימן טוב בעד התפתחותו של כל הרוח שיהיה השליט עלינו. הבית המשותף והזמני כבר נגמר, אולם עד שנגיע לרוח המשותף אשר ירחף על כל האוניברסיטה ועל עבודות הפרופסורים גם יחד, עוד ארוכה הדרך ורבת העמל". גם העברית של פודור הדגימה את אחת מבעיותיה של האוניברסיטה, בעיית השפה. לא בכדי הוקדש בספר שהוצא לכבוד הפתיחה, תחת המוטו "כי מציון תצא תורה", פרק שלם ל"תחיית השפה העברית" ותולדותיה, והאוניברסיטה ציינה שם כי:

קטע מספר-ההזמנה לפתיחת האוניברסיטה העברית

הלורד בלפור נושא את דברו בטקס פתיחת האוניברסיטה העברית. בין הנואמים המרכזיים האחרים היו ד"ר ח. וייצמן, הרב הראשי קוק, הנציב העליון ה. סמואל והמשורר ח.נ. ביאליק.

ספקולציות בכרטיסי ההזמנה

הציבור קרא את ההודעה, אבל לא התרשם ממנה. הוא רצה בכרטיסים לאירוע.

וכך תיאר "הארץ", באותו יום עצמו בו פורסמה הודעתו-בקשתו של ד"ר מגנס, את המצב במשרדי ההנהלה הציונית ששכנו בבנין "מלון יוז" ברחוב יפו, מול גן העיר (היום רחוב יפו 19, מול "כיכר ספרא" החדשה).

"את המקום 'המיוחס' הראשי בערב פתיחת האוניברסיטה תופס בית ההנהלה הציונית על לשכותיו וחדריו וביחוד מסדרונו ארון-ארון. מפני המצב המיוחד נתבטל 'תחום המושב' במסדרון זה, חדר ההמתנה. ניתנה רשות להמתין בכל מקום. ממתינים בחצר, על המדרגות המובילות למעלה, בכל פנה וקרחן זזית ממתינים הבאים מהארץ ומחוץ לארץ.

"אין בודקים כאן כתעודות. ידי כל המנהלים והפקידים עטוקות. נתערבבו כנראה גם הפרשיות, ואחד עושה את משלחתו של השני. רק שר הכספים, מר ואן-זוריסלנד, מבטיחני בהן צדקו, שמלבד בעניני הקופה אין הוא מתערב בפוליטיקה. זה ענינו של קיש.

"ה' גייקובס עסוק בפוליטיקה פנימית. ענין הכרטיסים — זוהי מכה שאינה כתובה בתורה. כל המחשבות וההרהורים והמאויים והשאיפות הצטמצמו רק בדבר אחד: איך להשיג כרטיס לפתיחת האוניברסיטה. ואנשים באים בטענות וקובלנות, ובצדק. יש המנסים, או שולחים אחרים מומחים בשמם, לערוך גם קצת סקנדלים. הנה צועק ומתמרמר אחד: 'בתמיה, אני שהגני ציוני ותיק מיום גוחי

אחת השאלות הלשוניות שהתעוררו אגב פתיחת האוניברסיטה היתה כיצד אומרים בעברית, "סקנדל". "שערוריה"? הדעות נחלקו. מי שניסה למנוע את הסקנדל — במלה זו בחר "הארץ" — היה הד"ר י.ל. מגנס. בתפקידו כיו"ר "הועדה לסדור ההכנות לפתיחת האוניברסיטה העברית" פירסם, שלושה ימים לפני חגיגות הפתיחה, "הודעה לקהל" בזו הלשון:

הועדה לסדור ההכנות לפתיחת האוניברסיטה קוראת לעזרת הציבור והשתתפותו.

הצבור יבין בלי ספק, שאין שום אפשרות למלא את כל הבקשות לכרטיסי כניסה לחגיגה, ביחוד מפני המספר הגדול של אורחים ותיירים, שבאו ממרחקים להשתתף בחגיגה זו. הישוב היהודי בארץ בכללו יראה בלי ספק את עצמו כבעל בית המקבל את אורחיו וברצון טוב יתן להם את משפט הבכורה בהזדמנות זו.

הואיל ושוורת אי הבנה ידועה בקשר עם הסעודה החגיגית שתערך ביום ז' ניסן, 1 אפריל, בערב, בירושלים — מבקשת בזה הועדה המסדרת להודיע לצבור, שסעודה זו נערכת ע"י הקורטוריום של האוניברסיטה רק לב"כ המיוחדים של הממשלות, האוניברסיטאות והחברות למדע. המספר הגדול של אורחים כאלה, ובגאווה אנו יכולים לציין שמספרם גדול, אינו מאפשר בהחלט להזמין נכבדים אחרים לסעודה זו.

הועדה המסדרת קוראת אפוא לצבור לעזור להצלחת המאורעות הכביים המתרחשים עתה בעירנו, על ידי שמירה על הסדר הגמור ומשמעת להוראות אלה, שהתנדבו לעבוד בתור סדרנים שומרי הסדרים. "האוניברסיטה העברית, ד' ניסן, פ"ה.

כרטיס כניסה

לחגיגת הפתיחה של האוניברסיטה העברית בירושלים
ביום ד', ו' ניסן תרפ"ה, בשעה 2.45 אחה"צ.

נא להביא את הכרטיס הזה

TICKET OF ADMISSION.

Opening of

THE HEBREW UNIVERSITY, JERUSALEM.

On Wednesday, April 1st, 1925, at 2.45 p.m.

Please bring the ticket with you.

تذكرة دخول

لحفلة افتتاح الجامعة العبرية في القدس

يوم الأربعاء في اول نيسان سنة ١٩٢٥ الساعة ٢:٤٥ بعد الظهر

المرجو ان تكون هذه التذكرة بيد الداخل

הזמנה תלת לשונית שהיתה יקרה מפז באביב 1925

להם חדרים. מדברים אנתנו בעצם הפתקאות לפתיחת המכללה. שמענו כי הכינו זירת חגיגה אשר תכל ארבעת אלפים אורחים — אלפים יושבים ואלפים עומדים. להיכן הלכו כל הפתקאות הללו? דורשים אנחנו מההנהלה שתפרסם בעתונים את הרשימה המלאה של האנשים אשר נשלחו אליהם הכרטיסים, למען ידע העם מיהו אשר קבל ומיהו אשר לא קבל. מיהו אשר "נתמך" מגבוה ומיהו אשר נדחה בקש, ולא יכול גם לראות את פני מחלקי הכרטיסים בשביל לבאר לו את המצב.

"שומעים אנחנו — האמת הדבר? — כי ארבע מאות פתקאות נשלחו ל'לידידינו' הערבים, שתשעים ותשעה אחוזים מהם ידעה ההנהלה מראש כי לא יתנכחו בפתיחה, ורבים מהם — כך מוסרים לנו ממקורות נאמנים — מכרון לכל דורש בסכומים שמיים ויפים. היוצא מכך הוא שמאות אנשים יהיו נוכחים בשעת הפתיחה שהנם משונאי הציוניות, ואוהביה, שטפלו בה באהבה ובהקדחת הנפש, יעמדו מחוץ ולא ישמעו אף לקולו של בלפור בדברו לבחירי העם. "בשביל למנוע בעד שערוריה צבורית — "הנגנו פונים, בשעה אחת-עשרה זו לפתיחת מכללתנו, להנהלה ציונית וביחוד למחלקת ההזמנות, ששימו אל לבם כי דבר מה צריך להעשות מיד לתקון הדבר. צריך לבטל כל כרטיס שנתן בלי צדק. צריך לתת כרטיסים ללידידינו מקרב הנוצרים והערבים שיעזו לבוא אל המכללה. צריך לפנות מקום למאות מושבים צדדיים. צריך, לפחות, ליצור עוד אלף מקומות עמידה למען יוכלו כל העובדים לציוניות באמת ובתמים ליהנות מהרגע הגדול ביום מחר. כתבנו את אשר כתבנו מתוך הכרח. לא רצינו להעיב את החג במשהו. אך במשרדי 'הסולל' [הוצאת 'דואר היום'] מצלצלים פעמוני השחרחוק [טלפון] מדי רגע ורגע ממש. אילו פרסמנו את שמות הטוענים שלא קבלו הזמנות

מבטן, שהייתי ציר בכל הקונגרסים — לא אקבל כרטיס? וכן שאר הטוענים.

"וענין הכרטיסים נהפך באמת במדה ידועה לסקנדל. לא רק מפני שהפרוטקציה פרשה את ממשלתה. לא רק מפני שהרבה מן החשובים לא נתכבדו בכרטיסים. גם ל"שוק" נהפך הענין. יש עושים ספקולציות בכרטיסים. הקורס [השער] שלהם גבוה. ובכל זאת ישארו הרבה אלפים מבחוץ, וגדול הצער. ואולם חלק מאלה שאין להם תקוה לראות בפתיחה, מתנחמים באירוניה: אין דבר, 'יפתחו' עוד פעם."

"הארץ" השתמש במלים "סקנדל" ו"פרוטקציה". איתמר בן אבי"ב "דואר היום" נהג אחרת. במקום "סקנדל" הוא כתב "שערוריה", ובמקום "פרוטקציה" — "התמכנות". כותרת מאמרו היתה "שאלת ההזמנות למכללה", וכותרת המשנה — "שטת התמכנות ב'מלון יוד'". ההשוואה בין הדיווח בשני העתונים מתבקשת מאליה.

"כבר מסרנו לקוראינו בדאר היום לפני ימים אחרים, מכתב תלונה שבו הביע אחד מטובי יושבנו את צערו העמוק ואת צערם הגדול של רבים רבים מחלוצי הבית הלאומי בתחילתו, על ששכחום בשעת הנצחון וגם לא חשבו לנחוץ לשלח להם הזמנה פשוטה לפתיחת המכללה ביום ד'.

"בינתיים — והידיעות אשר הגיעונו מכל צד בקשר עם התלונה הזאת אכזרו [אשרן] עוד יותר את דבר 'שכחתם של המנצחים'. ה'שערוריה הכרטיסית' כפי שקוראים לה בשדרות העם בצדק רב, היא גדולה ומקיפה כל כך שאין כלל לתארה בדברים. קרה קרו כאן דברים שלא ישוערו בשום מקום אחר בעולם. שטת התמכנות הזעומה הידועה בלשונות נכר בשם Protection נהגת ב'מלון יוד' במדה מחרידה. כל מי שיש לו דוד, ידיד, חבר, בקרב פקידי ההנהלה הציונית השיג בשבילו, בשביל קרוביו, קרובי-קרוביו פתקאות המרשות אותם להיות במשתתפי הפתיחה. מספרים, למשל, כי כל 'בית הכרם' [שכונת ה'מורים' פקידים וסופרים] במערב העיר שנוסדה ב-1923. בעת פתיחת האוניברסיטה היו בה כ-400 תושבים, מרביתם מסוג ה'פקידים' במוסדות הלאומיים] כלו 'צטפף באנשיו, בנשיו ואפילו בטפיו בחצר המכללה ובמקומות היותר טובים. פתקאות לבנות להם, הנותנות את רשות הישיבה לכלם בשורות הכי ראשונות. וכמו כן — לכל פקידי ה'מלון יוד' עצמו, לנשיהם, לאחיותיהם, למשרתיהם אפילו פתקא פתקא לכל אחד, מי לישיבה ומי לעמידה. ובה בשעה מטילים ברחובותינו אנשים ששרותם לציוניות ולבית הלאומי היתה מהיותר מזהירות בעבר ומהיותר מפריכות [מלשון עבודת פרך] בהוה, ואין משיגים להם פתקאות אלא ממי שמוכרים להם במחיר מלא.

"למי ארבעת אלפים מקומות?"

"השאלה היא — כיצד הרשתה ההנהלה הציונית 'תהו ובהו' אשר כאלה בהכנת הסדרים לפתיחה? אין אנו מדברים בעצם קבלת הפנים לאורחים הלוקייה מכל צד. אורחים חשובים באים אלינו יום יום ואין איש לקבלם בתחנה לעמוד לצדם בעצות, להכין

עבור "דואר היום" היה מאמר מערכת זה שיא של שמרנות סולידית נקייה מחדשנות לשונית ולמעט השורה האחרונה - גם מפרצי התלהבות חוצבי להבות. כל זה לא הפריע לעתון, כמותו כ"הארץ", לדווח עד הרגע האחרון על תקלות בקבלת פני אורחים חשובים יותר ופחות, שהגיעו לתחנת הרכבת ואיש לא המתין להם, ואחרים שלא מצאו חדר לעצמם - והעיקר, שלא קיבלו כרטיסים לאירוע.

"מכתב גלוי"

האוניברסיטה נפתחה, ואת יום המחרת הגדיר איתמר בן אבי כ"אסרו חג". היום שאחרי "טקס החגיגה בהר הצופים". "רוח החג המרומם עודנו נוף ברחובות ירושלים. עוד הלבבות פועמים בחדות יום טוב. התנועה עודנה גדולה וסואנת כתמול ושלשום. רבים מערי הארץ ומכפריה חוזרים היום לבתיהם וזרם המכוניות שוטף ברחוב יפו וברחוב המלך גורג'י [שנחנך בסך הכל שלושה חודשים לפני יום החג]. ענין פתיחת המכללה העברית שהיה לשיחת היום בכל הימים האחרונים וכל רוח החג שהכניס בלבבות, הנושא הזה השכיח כמעט את צרת הגשמים. דאגו יותר לכרטיסי עמידה מאשר לפת מים, והיתה גם מכירת חלופין בין כרטיסים ובין פחי מים. אך השמים המעוננים שנראו הבורק והגשם הטל שירד עם שחר הזכירו שוב את הצרה. יש הרגשה שגם השמים המעוננים היום וטפות הגשם המעטות היורדות לרגעים לא יתנו את הגשמים. נושאנו מלקוות לגשמי שמים מספיקים, שהרי למען מלא את החסר דרושה כמות גשמים יוצאת מן הכלל." אולם איתמר בן אבי לא הסתפק באיזכור קצר זה של הרדיפה אחרי הכרטיס לאירוע. הוא לא חגג באותו "אסרו חג", וגם מזג האוויר והבצורת לא היו בראש מעייניו. עורך "דאר היום" כעס וזעף, ובכעסו ישב וכתב "מכתב גלוי לר"ר ויצמן", שאותו פירסם בהבלטה רבה, בצמוד לדיווח הנרחב שלו על הטקסים והחגיגות, והכתיר אותו בכותרת "שערוריה עתונאית". חלקו הראשון של "המכתב הגלוי" עוסק ב"שערוריה הפתקית",

היו נסמרות השערות מהתקוממות צודקת. מאות אנשים מחכים לתשובה חיובית. עוד לא אחרתם המועד!" וכל זאת באותיות גדולות, של כותרות, כשכותרות המשנה באותיות גדולות כפליים, ובהבלטה מרובה ביותר.

"ירושלים לא תיכשל"

האם חש בן אבי כי הגדיש את הסאה והגזים? למחרת היום כתב ישעיהו קרניאל את מאמר המערכת בעמוד הראשון של "דואר היום", והפעם ללא הבומבסטיות הקרבית הרגילה של העתון והסאטירה המצליפה שלו עצמו כל ימות השנה. להיפך: "המשים אלף יהודי ירושלים הבריה עומדים מחר לבחינה בפני כל העולם. ירושלים העתיקה וירושלים החדשה עולות מחר להר הצופים להשתתף בפתיחת האוניברסיטה. ירושלים תצהל מחר ודרכיה תהומנה מאדם. ויהודי ירושלים זכור יזכרו את האחריות המוטלת עליהם כפי מנהיגינו ומוסדותינו והאחריות הגדולה על כבודו של הבית הלאומי. יהודי ירושלים בהמוניהם ילכו מחר בסדר ובשורות ישרות לקראת הרגע הגדול. בכל קרן זוית ובכל פרשת דרכים וכדרך העולה להר הצופים יהיו סדר ומשמעת והכנעות לפקודות המשטרה והסדרנים וכל אלה שהופקדו להשגיח על הסדרים. ירושלים תפגוש את אורחיה החשובים מכל קצוי תבל בהתלהבות ובחבה, אבל - כאנשי תרבות יהודים גבול וקצב. ובעמדם על הר הצופים יזכור כל אחד ואחד, כי כבוד ישראל וכבוד האוניברסיטה וכבוד ביתנו הלאומי נתונים בכף המאזנים. לא יהיה צר המקום על הר הצופים, אם כל איש עברי יזכור כי הוא חייב לתת גם לחברו את היכולת לראות ולשמוע. וכדרך מעל הר הצופים - העם לא ירוץ ולא יפרוץ ולא יקדים זה את זה והכל יבוא על מקומו בשלום. תל אביב עמדה בנסיון ונתנה כבוד לביתנו הלאומי [בקבלת הפנים ללורד בלפור]. ואף ירושלים לא תכשל. ירושלים תחוג ביום הזה את פתיחת האוניברסיטה וירושלים תחוג ביום הזה גם כן את הג הסדר המשמעת והאחריות מבית ומפנים. עלי, ירושלים, להר הצופים בשם אלוקים."

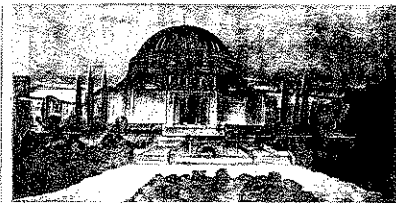
"הארץ" כתב "אוניברסיטה"; "דואר היום" הקפיד לכנות את המוסד החדש - "מכללה". שני העיתונים יצאו מגידרם כדי לתאר את האירוע החגיגי. "הארץ" הצליח בכך יותר, והוציא "הוספה מיוחדת" עוד באותו לילה

Advertisement for Lipton's tea. Includes the text "Lipton's TEA" and "התה של ליפטון".

Advertisement for Haaretz newspaper. Includes the text "HAARETZ (THE PALESTINE NEWS) Daily Newspaper" and "הארץ".

פתיחת המכללה על הר הצופים מעיון תצא תורה ודבר ה' מירושלים

ממיוסם עד בפרור
אין כיום בעולם...
היום נבנו בירושלים...
המכללה החדשה...
הפתיחה הייתה...
התלמידים...
ההורים...
הקהל...

1.
המכללה החדשה...
הפתיחה הייתה...
התלמידים...
ההורים...
הקהל...

Advertisement for a book or publication. Includes the text "פתיחת האוניברסיטה הישראלית בירושלים" and "המכללה החדשה".

דיוקנו של בן אב"י על רקע ה"שערוריה העתונאית" שלו

הקדמה ל"שערוריה העתונאית" שהיתה עוד "יותר גדולה, יותר מחפירה" מקודמתה, ונגעה ישירות לבן אב"י ולעתונו. אגב כך, נמצאנו למדים רבות על סדרי העבודה וההפצה של עתוני הארץ באותה עת, שלא לדבר על התחרות ביניהם ועוצמתה. נחזור אל בן אב"י:

"אך מה 'השערוריה הפתקתית' הזאת לעמת שערוריה אחרת, יותר גדולה, יותר מחפירה, מפני שמשלימה היא בכל את הראשונה? אם לא יכלו רבבות להיות נוכחים בעצמם בשעת החנוכה, אם לא יכלו אלפים לשמע למנאמים בעצם אזניהם, הרי התנחמו אלה במחשבה שתוני היום יתנו להם במהירות האפשרית דין וחשבון מלא ושלם מכל מה שנאמר ומכל מה שנעשה בהר הצופים. ואמנם 'דאר היום' הכין את עצמו לעבודה הזאת, עבודת הפרסום וההכרזה, בכל הרצינות הראויה. ופקידי ההנהלה הציונית הממונים על העתונות הבטיחוהו, כי כל החמר ימסר לו בה בשעה שימסר לעתוננים האחרים. לכן הכין 'דאר היום' את פועליו לשעה שבע בערב, להיותם מסדרים את כל החמר הרב של שעות החגיגה במשך הלילה והקהל היה קוראם בשעות הבקר הראשונות בירושלם, בחרון ובתל-אביב וכשעות הערב — בטבריה ובצפת.

"החגיגה, שהיתה צריכה להזל בשלש פחות רבע החלה באיחור של חצי שעה [כאן טעה בן אב"י. ההזמנות היו ל-2.45, והטקס היה אמור להתחיל ב-3:00 והתחיל בדייקנות כמעט מופתית, כמה

שהוא ממשיך לטפל בה בהרחבה, אף שאת המעוות הזה כבר אי אפשר היה לתקן.

"אדוני הנשיא, ...שבע שנים חתה ירושלים לפתיחתה החגיגית של המכללה העברית. שבע שנים הודינה בסבלנות לקראת המאורע הגדול הזה, ולכשסוף-סוף הגיע יום הפתיחה ומכל אפסי העולם באו לעירנו, כבימינו הקדמונים היותר טובים, אלפי אורחים לראות במחזה הנהדר ולהשתתף בחג הגדול — נשארנו מאות מהם בלי פתקאות כניסה, וכל הטלטולים אשר טולטלו בהם מארצות מגוריהם — לפעמים יותר מאלפי קילומטרים בים וכיבשה! — היו לשוא. אין אנו צריכים לפרט בשמות, כי מרובים הם יותר מדי, אך די אם נזכיר, למשל, כי ה' עובדיה קמחי מפרוץ [יורד] מהסוג הציוני ומידידיו של בן אב"י), שסדר שיירה [קבוצת תיירים] צרפתית חשובה לשם החגיגה הזאת, נשאר בלי פתקה, ואתו גם רוב חבריו, אף על פי שהובטחו להם פעמים אחדות בהנהלה הציונית.

הנזכיר עובדות מוזרות אחרות — כהעובדה שבית העם, למשל, זה המוסד העממי לכל הדעות קבל רק פתקת עמידה אחת; שחברון כלה קבלה רק שתי פתקאות עמידה, שהעדה הספרדית בטבריה קבלה גם היא רק שתי פתקאות, בה בשעה שעדת הספרדים בתל אביב קבלה חמש ועשרים פתקה! מה יוגד לעובדה שאחד מחלוצי התחיה העברית והאיש שלו חייב הישוב העברי חלק גדול מהצלחתו בימי המהפכה' באלכסנדריה — דוד יודילוביץ, אם נרצה להזכירו בשמו — לא השיג כל פתקה לפתיחת המכללה, ורק הודות לחסדו של ד"ר רופין, ידידו הפרטי, שמסר לו את פתקתו האישית, יכול להיות בחוגים! ופרופ' דלמן הגרמני, מגדולי חכמי העולם ואחד מזקני המדע בירושלם, לא זכה אף למכתב של ברכה.

"פרופ' סלושץ, החוקר הגדול והמקורי, ההוזמן למשתה הערב בבנין הרוסי?

"והדברים יגיעים כלכך, שקשה מאד לעמד עליהם. רוב המורים העברים לא נתכבדו בפתקאות, עם בוגרציוב ויחיאלי בראשם. כל הסתדרות עורכי הדין קבלה רק שתי פתקאות. כל הסתדרות 'הדסה' — רק שתיים גם היא. ובה בשעה לא נשאר פקיד אחד בהנהלה הציונית המרכזית, מקטן עד גדול, ובכל סניפיה אשר בארץ שלא זוין בפתקאות לבנות וירוקות לו, למשפחתו, לידידיו ולנתמכיו. בקצור: שערורית ההזמנות לחגיגת הר הצופים היתה מהיותר נוראות שבדברי ימי הציוניות, ואלפי אנשים סאנו אתמול בהתמרמרות על הנהלת עניני ההזמנה. כיצד לא סודר הדבר בעוד מועד? כיצד לא נמנתה ועדה, שהיו נכנסים אליה שנים שנים מכל הסתדרות, בכדי לסדר את חלוקת הפתקאות בצדק וביושר? ואם פונים אנו אליך, אדוני הנשיא, בשאלות אלו הוא מפני שידועים אנו כמה רצית וכמה שאפת שחגיגת יום אתמול — החגיגה היותר גדולה בזמננו — תהיה לחגיגת עם בכל משמעתה של מלה זו; גם מפני שפינו לפקידך כלם, עליונים וקטנים, ואזניהם אטומות."

"תמכנות ו"שחדנות"

אולם הבכי הזה על החלב שנשפך לא היה אלא בבחינת דברי

כולה. לווייצמן היתה דעה משלו על ההנהלה הציונית בירושלים, אולם ברור היה כי לא התכוון לשתף בה את "דואר היום" דווקא. לא שוייצמן לא היה מודע לבעיה. הוא היה, אבל לא לגמרי. בזכרונותיו על אותו היום, כתב: "עוד לא היה אולם שעשוי לקלוט אפילו בקירוב את מספר אורחינו ומוזמנינו (חכינו לשנים עשר עד ארבעה עשר אלף איש). המקום היחיד שיכולנו לערוך שם את הטקס היה אפוא האמפיתיאטרון הטבעי הנשקף על פני ואדי עמוק במורד הצפוני של הר הצופים. מסביב לאמפיתיאטרון זה התקנו שורות של מקומות ישיבה לפי תצורת הסלע הטבעית... באו אנשים מכל פינות הארץ, אנשים מכל מעמד, מכל גיל ומכל סוג. רק שתיים או שלש השורות הראשונות היו שמורות; שאר השורות היו פתוחות לקהל ומסתבר מאליו שהיו מלאות וגדושות כמה שעות לפני התחלת הטקס."

מי שכן הגיבו היו הפקידים בהנהלה הציונית, שנגדם יצא איתמר בן אבי" בשצף קצף. הללו הגיבו בהודעה חריפה למדי, שכן אבי" פירסמה רק כעבור כמה ימים בצורת "מכתב למערכת" מוצנע למדי, בכותרת "תשובה ברורה":

במאמרו מיום חמשי ב"דאר היום" "שעוריה עתונאית" כותב ה' בן אבי" בתוך שאר הדברים: אין זאת אפוא כי בנגוד להבטחות שנתנו לנו, מסרו בהנהלה הציונית ל"הארץ" את כל החמר כולו — או רובו הגדול — בבקר החגיגה ואולי גם יום לפנייה. הננו מודיעים בזה: א) שעד כמה שידוע לחתום מטה לא נתנו שום הבטחות לא ל"דואר היום" ולא לעתון אחר. ב) שהלשכה לא מסרה ל"הארץ" אפילו שורה אחת מכל החומר שנדפס בהדין וחשבון שלה על דבר פתיחת האוניברסיטה לא באותו יום ולא ביום שלפניו, לא באופן רשמי ולא באופן פרטי. גרשון אגרוסקי, מנהל לשכת העתונות של ההנהלה הציונית.

אגרוסקי, לימים אגרון, עתיד היה לייסד את ה"פלשתיין פוסט" ולשבת כעורכו בבניין שפעם היה של "הסולל" ו"דואר היום" ברחוב הסולל, היום רחוב החכצלת, עד שנבחר להיות ראש עיריית ירושלים.

ובכל זאת — כיצד קרה שב"הארץ" נתפרסמו הנאומים ואילו ב"דואר היום" לא? התשובה פשוטה, והיא ניתנה על ידי בן אבי" עצמו. בעוד שב"דואר היום" תגנו בלהט את המאורע הלאומי הגדול, ב"הארץ" פשוט עבדו. חדי עין יכלו לקרוא כי באותו גיליון עצמו של "דואר היום" ב"אסרו חג", בו דיווח העתון על האירועים בהר הצופים, הופיע הקטע הבא: "לסוף דבר המשורר הלאומי מר ביאליק, וסיים את החגיגה בנאום יפה ומלא תכן עשיר, שלצערנו לא יכלנו לפרסמו מחוסר מקום." מה גם שמיד בהמשך, אחרי ההסבר על חוסר המקום, דיווח העתון על פרטי סיום הטקס ועל יציאת המוזמנים מהר הצופים. התמונה היתה אפוא קצת שונה. אבל לגבי "דואר היום" העיקר היה בעצם המהומה. אחר כך, הביורים כבר לא עניינו את העתון ועורכו הראשי — הם היו עסוקים ב"שעוריה" הבאה.

המציאות הפשוטה היתה שראשי מערכת "דואר היום" הלכו כאיש אחד אל "משתה הערב לכבוד אורחי המכללה" מטעם

דקות בלבד אחרי השעה]. מנאמו ותפלותיו של הרב קוק ורשו קרוב לשלש רבעי שעה. מנאמך העברי, ד"ר ויצמן, עם תרגומו האנגלי הביאונו לשעה חמש. מנאם הנציב העליון, עם תרגומו לעברית ולעברית הביאונו לשעה חמש וחצי, ורק ברגע ההוא מסרם ה' עבאדי, המתרגם הרשמי לעברית, גם ל"הארץ" וגם ל"דאר היום". מנאם ביאליק נמשך עד שעה שש והקהל יצא את הר-הצופים לאחר השעה הזאת. [ברוב התלהבותו פסח כאן בן אבי" על נאמו של הלורד בלפור, עיקר הטקס, ועל תפילתו של הרב הרץ]. המכוננית היותר מהירה לא יכלה להביא את כל החומר הצבור בשעות החגיגה לאיזה דפוס שהוא לפני שבע, ותרגומו של מנאם לורד בלפור דרש בטח עוד כשעה שלמה. כיצד, אם כן, יכל "הארץ" להוציא בירושלים, בדפוס ראהלד, שאין לו מכוננת סדור חשמליות ומהירות, בשעה שמונה בערב הוספה עצומה וגדושה, בת שני עמודים גדולים, עם כל הרשמים ועם כל המנאמים ובתוכם גם מנאמו של ביאליק עד סופו, עם ההערה שמנאמו של ביאליק נתקבל במחיאות כפים על ידי הקהל? המעשה כשפים הוא שאפשר לדפוס ראהלד לפרסם דף מלא כזה בפחות משעתים של סדור, של הגהה, של תקון, של הסגרה בעמודים ושל הדפסה במכוננת יד?

"אין זה, אפוא, אדוני הנשיא, כי נעשתה כאן עולה. אין זאת, אפוא, כי בניגוד להבטחות אשר ניתנו לנו — מסרו בהנהלה הציונית ל"הארץ" את כל החומר כולו — או את רובו הגדול — בבוקר החגיגה, ואולי גם יום לפנייה. השאלה היא עכשיו — למה? הרצית, ד"ר ויצמן, שחלק חשוב מאד העם, מההמונים, הרגילים אם בצדק ואם לאו לקנות רק את "דאר היום" — הרצית שאלה לא יהנו מדבריך הנמרצים, ממשאו הנפלא של סיר הרברט סמואל, מתזונו הנבואי של לורד בלפור ביחוד? לא נאמין, כי לא נוכל גם לא נאבה להאמין.

"יהיה נא, אם כן, ידוע לך, נשיאנו הגדול, כי בהנהלתך הירושלמית יש איפה ואיפה ביחס לעתוני המדינה; כי יש בה שטה של תמכנות [זוכרים? פרטקציה] זעומה וזולה; כי יש בה דרכים של עוות הדין כשהדבר נוגע לעתון הזה — שהיה והנהו תמיד מהיותר נלהבים לכל מפעל ציוני ולאומי, בלי יוצא מן הכלל. דבר כזה לא נשמע בשום מקום שבועלם, והממשלות כלן נותנות את ידיעותיהן וכל שאר פרסומיהן לכל העתונים כלם בשעה ובעונה אחת. חוק הוא שאין לבטלו.

"אמר שקספיר ב"המלטו": יש דבר מה רקוב, חולה, מביש בהנהלה המקומית, והמורסה הארורה הזו זקוקה מיד לאזמל שיבקיעה. הבקיענה נא, ד"ר ויצמן, בעוד מועד. כי בלעדי זאת תתנון עתונותנו למדרגת "שחדנות" כספית ומדינית היותר גרועה ומחפירה."

"שעוריה עתונאית" שלא היתה

וייצמן לא הגיב. "דואר היום", חרף גינוני הכבוד של "כבוד הנשיא" ו"נשיאנו הגדול" בהם בן אבי" פנה אליו, לא היה מחסידי וייצמן, ובעצם היה באופוזיציה חזקה להנהגה הציונית

שלושה מחתני השמחה – הלורד ארתור בלפור, אבי ההצהרה הנודעת הנושאת את שמו, ד"ר חיים וייצמן (משמאל) ונחום סוקולוב. חגיגות פתיחת האוניברסיטה העברית נמשכו כשבוע ימים וארץ ישראל היהודית היתה נתונה באופוריה

תמונה קבוצתית לפני פתיחת ארוחת הערב החגיגית ב"בניין הרוסי הגדול". במרכז – שוב – וייצמן, בלפור וסוקולוב. וייצמן נראה משועמם או כועס, אולי בגלל שבלפור שוחח עם סוקולוב. שני העתונים ציינו כי המפגש בעת ארוחת הערב הצליח מעבר למשוער

באלפי השומעים" – הספיקו אנשי "הארץ" לרשום ולתרגם את הנאומים הרבים במשחה, כשם שעשו גם במעמד הפתיחה עצמו, ולהעביר את הדברים עמוד עמוד ונאום נאום לדפוס.

היה זה בהחלט לא נעים, שדווקא עתון תל אביבי יצא וידו על העליונה באירוע ירושלמי, ולא בכדי התרגו בן אב"י כל כך, עד שהוסיף על "השערוריה הפתקתית" גם "שערוריה עתונאית" – שלא כל כך היתה.

ההנהלה הציונית. "בשעה שמונה פחות רבע בערב נערכה, לכבוד האורחים מחוץ לארץ, סעודה גדולה בבנין הרוסי הגדול, אשר ליד רחוב יפו, ויותר מארבע מאות איש השתתפו בה. כל קונסולי המעצמות אשר בעירנו, לורד ולידי אלנבי, לורד בלפור, ד"ר וייצמן והגברת אשתו, ה' סוקולוב, סיר ונגלד סטורס והגברת אשתו, הרבנים הגדולים לפריז וללונדון, ישבו אל שלחן הכבוד, שארית האורחים אל שולחנות צדדיים, עשרה במספר, מהודקים לשולחן העיקרי. הסעודה הצליחה מכל צד, והצטיינה בלבביות הרבה אשר שררה בה כל הזמן, "דיווח "דואר היום".

מן "הבניין הגדול" במגרש הרוסים למערכת "דואר היום" ולדפוס "הסולל" ניתן היה להגיע תוך שתי דקות הליכה. דפוס רוהלד, שבו הודפסה התוספת המיוחדת של "הארץ", היה אולי קרוב יותר כדי שכריד דקה, שכן היה ממול, בנחלת שבעה. "הארץ" כבר היה אז עתון תל אביבי, ונדפס שם בדפוס שושני-אתין, ורק לכבוד פתיחת האוניברסיטה חזר העתון ושכר את דפוס רוהלד (שבו הודפס בהיותו עדיין עתון ירושלמי), לצורך התוספת המיוחדת בלבד, כפי שדיווח "הארץ" בגליונו התל אביבי, לצד דיווח על המשחה: "מערכת 'הארץ' הוציאה אמש בירושלים תוספת מיוחדת על פרשת החגיגה ביום אתמול. להוספה נכנסו כל הנאומים שנאמו אתמול לכבוד פתיחת האוניברסיטה: של הרב קוק, ד"ר ח. וייצמן, ה.מ. הנציב העליון, הלורד בלפור וח.ג. ביאליק."

"אחרי הסעודה שנערכה יפה מאד, מסר עוד העתון, באה שורה שלמה של נאומים, מהם הביא "הארץ" בעיקר את נאום של לורד אלנבי, וסיים כי הסעודה החגיגית נגמרה בשעה שתיים אחרי חצות, ו"הרושם הכללי היה שהפגישה עלתה יפה מאד והיה לה ערך פוליטי חשוב."

את שסיכם "הארץ" בשורה אחת, עשה בן אב"י על פני חצי עמוד: "יום גדול ותקופי [מיוחד בתקופתו] היה היום, בארבע שעות אחר הצהריים, על במת המכללה ובזירתה – כביר, יסודי, ואל-שני היה הלילה מיד אחריו. איש לא שער בתחילת הלילה כי כה יהיה הדבר. משתה – חשבו – ככל המשתאות. נשף לבבי וידידותי כרוב הנשפים. ואלמלא ההודעה שבלפור ואלנבי ישבו אל שולחן הכבוד, יחד עם וייצמן וסוקולוב, עם הרב הרץ והרב ישראל לוי, הקונסולים כלם ופקידי השלטונות גם הם – כי אז לא רבו אולי גם האורחים שהיו נענים הפעם להזמנתם הלוחכה [העלובה] של מנהלי המכללה. פתאם – מהפכה. המשתה הרגיל הפך ויהי למשתה מדיני ממדרגה ראשונה... רגע דורי [היסטורין] צלצל בירושלים, "וכו" וכו'.

מה הפלא שאנשי "דואר היום" – בן אב"י, אברהם אלמליח, י. קרניאל – ישבו במשתה הדוריית מתחילתו ועד סופו, ואילו אנשי "הארץ" – י. קרני, א.ז. בן-ישי, א. ליטאי וי. כצלנסון – "קפצו" מדי פעם מהאולם במגרש הרוסים לדפוס רוהלד ממול. בעוד בן אב"י, בן נאמן לאביו, מתמוגג מנחת לזכר העובדה כי "לורד בלפור היה אתמול האחד, בחצר המכללה, שהרים את מפעלו של בן יהודה לתחית השפה על נס, ויעביר ע"י זה חשמל התלהבות